

**HENRYK
SIENKIEWICZ**

**NA POLI
SLÁVY**

*Prvé slovenské vydanie slávneho románu nositeľ'a
Nobelovej ceny za literatúru.*

EUROPA

**HENRYK
SIENKIEWICZ**

EUROPA

Publikáciu z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

U. fond
na podporu
umenia

BOOK INSTITUTE

©POLAND

This publication has been supported by
the ©POLAND Translation Program.

Henryk Sienkiewicz *Na poli slávy*

Preklad © Tomáš Horváth 2020

Redakčná úprava © Martin Plch 2020

Návrh prebalu a grafická úprava

© Martin Vrabec 2020 **bee&honey**
small communication

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2020

Ako päťdesiaty siedmy zväzok edície Premena

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2020

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89666-84-3

NA POLI SLÁVY

edícia
PREMENA
zväzok 57

PRVÁ KAPITOLA

Zima z roku 1682 na rok 1683 bola tak mrazivá, že dokonca ani veľmi starí ľudia takú nepamätali. Počas jesene pretrvávali dlhé dažde a v polovici novembra udreli prvé mrazy, ktoré spúťali vodstva a potiahli stromy akoby sklenou škrupinkou. V boroch sa na sosnách usadila námraza a začala lámať vetvy. V prvých decembrových dňoch sa potom, ako udreli ďalšie mrazy, začalo vtáctvo zlietať dolu do dedín a mestečiek, ba dokonca aj lesná zver vyliezala z húštiny a tiahla bližšie k ľudským príbytkom. No okolo svätého Damaza sa obloha zatiahla mrakmi a následne desať dní bez prestávky husto snežilo. Sneh pokryl krajinu do výšky niekoľkých lakťov, zasypal lesné cesty i medze, ba dokonca aj okná chalúp. Ľudia lopatami odhrabávali záveje, aby sa z domu dostali do stajní a chlievov, a keď konečne prestalo snežiť, opäť začal treskúci mráz, od ktorého stromy v lese praskali ako výstrely z pušky.

Keď v tých časoch potrebovali sedliaci zísť do lesa po drevo, nejazdili tam s ohľadom na bezpečnosť inak ako v skupinách, a aj tak si dávali dobrý pozor, aby ich noc nezaskočila ďaleko od dediny. Po západe slnka žiaden z nich nemohol vyjsť na vlastný dvor bez vidiel alebo sekery a psy až do rána krátko poštekávali vydeseným štekotom – ako obyčajne, na vlkov.

No predsa len aj v takúto noc, počas krutého mrazu, šinul sa lesnou cestou veľký kočiár na saniach, zapriahnutý štyrmi koňmi a obkolesený ľuďmi. Pred koňmi klusal na telnatej mrcine paholok s kafarkom, to jest železným košíkom nasadeným na dlhej tyči, v ktorom horela smolná pochodeň – nie nato, aby osvetľovala cestu, lebo vďaka mesiacu bolo vidno, ale aby odstrašila vlkov. Na kozlíku sedel pohonič, na osedlanom koni čeládnik a po stranách kočiara na mizerných mrštinách klusali dvaja sluhovia ozbrojení bambitkami a remdikmi.

Celý ten sprievod sa presúval veľmi pomaly, lebo cesta bola málo vyjazdená a boli na nej záveje, ktoré sa kde-tu, predovšetkým v zákrutách, zdvíhali naprieč cestou ako valy.

Tá pomalosť vyvolávala netrpezlivosť a zároveň znepokojenie pána Gedeona Pağowského, ktorý sa, spoliehajúc sa na množstvo sluhov a ich dobrú výzbroj, rozhodol vydat' na cestu,

hoci v Radomi ho vystríhali pred nebezpečenstvom – o to viac, že do Bełczączky bolo treba cestovať cez Kozienický les.

Tieto obrovitánske bory sa v tých časoch začínali rozprestierať ešte hodne pred Jedľňou a tiahli sa ďaleko až za Kozienice po Vislu smerom k Steżyci, ležiacej na druhom brehu, a smerom na sever sa rozprestierali až po Ryczywoł.

Pán Gedeon mal pocit, že ak vyrazí z Radomi predpoludním, pri západe slnka už bude bez problémov doma. No na niekoľkých miestach bolo treba prekopávať cestu na medziach, čo si vždy vyžiadalo niekoľko hodín, takže cez Jedľňu prechádzali, keď sa už zmrákal. Tam ich znovu vystríhali, že by tam bolo lepšie prenocovať, ale keďže sa u kováča našla fakľa, ktorou si mohli svietiť na cestu, prikázal pán Pağowski pokračovať v ceste.

Nuž a tak ich v lese zastihla noc.

Pre čoraz väčšie záveje sa ťažko dalo napredovať rýchlejšie, a tak sa pán Gedeon čoraz väčšmi znepokojoval, až napokon začal kliat', ale po latinsky, aby neprestrašil svoju príbuznú pani Winnickú a svoju nevlastnú dcéru slečnu Sienińskú, ktoré cestovali spolu s ním.

Slečna Sienińská bola mladá a bezstarostná, a tak nemala veľký strach. Ba dokonca, keď odtiahla kožený záves na okne koča a prikázala sluhovi, čo cválal vedľa, aby jej nezacláňal vo výhľade, veselo pozorovala záveje a kmene borovíc pokreslené dlhými čiarami snehu, ako ich blikavo osvetľovali červené zásvity pochodne. Spolu so zelenavým mesačným svetlom takto vytvárali peknú pastvu pre oči. Keď hneď nato našpúlila ústa ako zobáčik a začala náročky vydychovať, páčilo sa jej, že jej dych bolo vidieť, ružovkastý od ohňa.

Bojazlivá postaršia pani Winnická však začala horekovať:

– Načo sme len odišli z Radomi? Alebo sme aspoň mali prenocovať v Jedlni, keď nás varovali pred nebezpečenstvom! Všetko len pre čiusi tvrdohlavosť.

Do Bełczączky je to ešte hodný kus cesty, a väčšinou ešte cez les, a tak im nepochybne skrížia cestu vlci, ak sa len archanjel Rafael, patrón pocestných, nezmiluje nad týmito poblúdcami, čo si nanešťastie vôbec nezaslúžia.

Keď to pán Pağowski počul, úplne stratil trpezlivosť. To by len ešte tak chýbalo, tárať o blúdení.

Cesta je predsa rovná ako priamka a čo sa vlkov týka, tí im cestu skrížiť vôbec nemusia, alebo hoci aj môžu. Majú tu predsa

zopár chrabrych paholkov – a okrem toho, vojakovi vlk nerád skríži cestu: nielen preto, že sa ho bojí viac než obyčajného človeka, ale aj z akejsi náklonnosti, a tiež preto, že tá beštia je poriadne prefiKANá.

Vlk veľmi dobre chápe, že mu ani mešťan, ani sedliak zadarmo nič nedajú a že iba vojaci ho neraz hojne nakrmia – ved' ľudia nenadarmo nazývajú vojnu vlčími hodmi.

No keď pán Pağowski takto hovoril, trochu vlkom aj lichotil, lebo si ich sympatiami veru nebol celkom istý; pouvažoval teda, či nemá prikázať jednému zo sluhov, aby zosadol z koňa a posadil sa k slečinke. V takom prípade by on sám chránil jedny dvercia kočiara a sluha druhé, nevraviac o tom, že kôň, ponechaný sám na seba, by pravdepodobne vyrazil tryskom späť alebo aj vpred a mohol by odlákať vlkov.

No pánu Gedeonovi sa zdalo, že na to je ešte čas.

Zatiaľ na predné sedadlo vedľa slečny Sieniínskej položil pár pištolí a nôž, ktoré chcel mať poruke: keďže nemal ľavú ruku, mohol používať len pravú.

Predsa len však pokojne prešli niekoľko honov.

Cesta sa začala rozširovať.

Pağowski, ktorý túto cestu veľmi dobre poznal, si akoby s úľavou vydýchol a povedal:

– Neďaleko je Malikowa poľana.

Očakával totiž, že na otvorenom priestranstve je to predsa len bezpečnejšie než v borinách.

No práve v tom okamihu paholok, ktorý klusal vpredu s košom na pochodeň, odrazu obrátil koňa, popchol ho ku kočiaru a začal čosi rýchlo hovoriť pohoničovi a čel'adníkom, ktorí mu odpovedali prerývane, tak ako zvyknú ľudia hovoriť v okamihoch, keď nielo času nazvyš.

– Čo sa deje? – opýtal sa pán Pağowski.

– Čosi je počuť od poľany, pane.

– Vlci?

– Dajaký hluk. Boh ho vie, čo!

Pán Pağowski už chcel vydať rozkaz, aby sluha nesúci fakľu skočil dopredu pozrieť, čo sa deje, no pomyslel si, že v takýchto prípadoch je lepšie nezostať bez ohňa a držať sa pohromade. A ešte, že na osvetlenej poľane sa dá lepšie brániť než uprostred boru, a tak prikázal ísť ďalej.

Po chvíli sa však sluha znovu objavil pri okne kočiara.

– Diviaky, pane, – povedal.

– Diviaky?

– Napravo od cesty počuť príšerné chrochtanie.

– Nuž teda, chvalabohu!

– Je však možné, že ich napadli vlci.

– Aj tak chvalabohu. Prejdeme bez toho, aby sa do nás pustili.

Vpred!

Sluhova domnienka sa veru ukázala byť správna.

Keď dorazili na poľanu, v diaľke dvoch či troch výstrelov z luku uzreli vpravo od cesty pred sebou čriedu diviakov, ktoré sa k sebe pritískali. Obklopoval ich pohyblivý kruh vlkov. Strašné chrochtanie, v ktorom nebolo strachu, iba zúrivosť, sa rozliehalo čoraz mocnejšie. Keď sa kočiara dostal takmer doprostred poľany, paholci z koní zbadali, že vlci sa ešte neodvážili vrhnúť na čriedu, len okolo nej uzatvárali čoraz tesnejší kruh.

Diviaky sa rozostavili do kruhu, mladé dovnútra, mocné kance po obvode, čím vytvárali akoby hrozivú pohyblivú pevnosť, v ktorej sa blýskali biele kly, neohrozenú a nepreniknuteľnú.

Preto aj bolo medzi vencom vlkov a onou stenou klov a rypákov vidieť snehový biely kruh, osvetlený, tak ako celá poľana, jasným mesačným svitom.

Len niektoré vlky dorážali na stádo, aby sa vzápätí stiahli, akoby vydesené cvakaním tesákov a ešte hrozivejšími výbuchmi chrochtania.

Keby vlci prenikli dovnútra čriedy diviakov, boj by ich úplne pohltil a kočiara by mohol nepozorovaný prejsť; no keďže sa tak nestalo, bola tu obava, že sa vzdajú nebezpečného útoku na diviaky, aby vyskúšali iný.

A veru po chvíli sa niektorí vlci začali oddeľovať od svorky a uháňali ku kočiaru. Ich príklad nasledovali ďalší. Pohľad na ozbrojených ľudí ich však zmiatol.

Niektorí sa začali zhromažďovať za sprievodom, ďalší zostali o pár krokov ďalej alebo ich obiehali dokola šialeným tryskom, akoby sa tým chceli vyburcovať.

Sluhovia chceli strieľať, no pán Pağowski im to zatrhol v obave, aby výstrely nepritiahli pozornosť celej svorky.

Zatiaľ kone, ako obyčajne v prítomnosti vlkov, začali sa k sebe tísnuť bokmi a vykrúcali hlavy nabok, zúrivo odrkujúc. Po chvíli

sa udiala ešte horšia nehoda, ktorá nebezpečenstvo zväčšila stonásobne. Nevycválaný žrebec, na ktorom sedel sluha s fakľou, sa odrazu vzopäl – prvý raz aj druhýkrát a potom odskočil nabok.

Čel'adník vedel, že ak by spadol, vlci ho okamžite roztrhajú, a tak od strachu kŕčovito ulapil koňa, no zároveň pustil tyč s fakľou, ktorá sa hlboko zaborila do snehu.

Od pochodne odfrklo zopár iskier a hneď nato zhasla. Poľanu teraz zalieval iba mesačný svit.

Pohonič, pôvodom Rusín z pomorského zámku, sa začal modliť, paholkovia Mazúri zasa kliatť.

Vlci, posmelení tmou, dorážali čoraz trúfalejšie a z bojiska s diviakmi dobiehali ďalší a ďalší. Niektorí priskakovali pomerne dosť blízko a cvakali zubami so zježenou srst'ou na krku. Zreničky sa im leskli krvavým a zelenavým svitom.

Jednoducho, nastala strašná chvíľa.

– Máme strieľať, pane? – spýtal sa jeden zo sluhov.

– Odstrašujte ich krikom, – odvetil pán Pağowski.

Okamžite sa rozľahlo desivé „A húúú! A húúú!“ Kone sa vzchopili a vlci, na ktorých ľudský hlas vždy zapôsobí, sa stiahli o pár krokov dozadu.

No stalo sa čosi ešte podivnejšie.

Krik služobníctva odrazu zopakovala lesná ozvena, no mocnejšie, s väčšou intenzitou: pritom sa rozľahli akoby výbuchy divokého smiechu a za okamih sa po oboch stranách kočiaru začernela skupina jazdcov na koňoch. Plným tryskom vyrazili k čriede diviakov a k vlkom, ktorí ich obkľúčili.

V mihu sa jedni aj druhí rozptýlili po poľane, akoby ich rozvial víchor. Rozľahli sa výstrely, výkriky a zase tie čudné výbuchy smiechu. Sluhovia pána Pağowského tiež vyrazili za jazdcami, takže pri saniach zostali len pohonič a paholok sediaci na pripriahnutom koni.

V kočiari boli všetci takí prekvapení, že istý čas nikto nevládal ani len ústa otvoriť.

– A slovo sa stalo telom! – zvolala napokon pani Winnická. – Túto pomoc nám hádam zoslalo samo nebo.

– Nech je požehnaná, nech už prichádza odkiaľkoľvek, – odvetil pán Pağowski. – Veru, už by s nami bolo zle-nedobre.

Slečna Sienińska zasa, keďže chcela tiež prispieť dákym slovom, dodala:

– Tých mladých rytierov nám zoslal sám Pánboh!

Podľa čoho mohla slečna Sienińska usúdiť, že to boli rytieri, a ešte k tomu mladí, bolo ťažké uhádnuť, keďže jazdci preferovali okolo saní ako víchor; no nikto sa jej na to neopýtal, lebo obaja starší spolucestujúci boli príliš vzrušení tým, čo sa odohralo.

Na poľane zatiaľ ešte hodnú chvíľu, ktorá by vystačila aj na zopár otčenášov, zneli zvuky prenasledovania a pomerne neďaleko od koča jeden vlk, ktorému kyjak zjavne dolámal chrbát, sedel na zadných nohách a zavýjal od bolesti takým príšerným hlasom, až z toho behal mráz po chrbte.

Pohonič zoskočil na zem a išiel ho doraziť, lebo kone sa začali trhať tak, až zapraskalo oje.

Po istej chvíli sa však oddiel jazdcov opäť černel na snehovej rovine.

Približovali sa v neforemnom hlúčiku, v hmle, lebo hoci noc bola jasná, s dobrou viditeľnosťou, uťahané kone v tom mraze dymili ani komíny.

Jazdci sa blížili so smiechom a spevom, a keď už boli dostatočne blízko, jeden priskočil ku kočiaru a opýtal sa zvučným, veselým hlasom:

– Ktože to tu cestuje?

– Pałowski z Bełczaczky. Komu vd'ačím za záchranu?

– Cyprianowicz z Jedlinky!

– Bukojemskí!

– Ďakujeme vám, urodzení páni! Boh vás zoslal práve včas.

Vd'aka!

– Vd'aka! – zopakoval mladý ženský hlas.

– Chvalabohu, že v pravý čas! – odvetil Cyprianowicz a z úcty sňal z hlavy kožušinovú čapicu.

– A odkiaľ ste sa o nás dozvedeli, ctení milost'páni?

– Nikto nám nič nevravel, akurát, keďže sa vlci zhlukli do svorky, vyrazili sme ľuďom na ratu. A keďže sa medzi nimi ocitla aj taká významná persóna, sú naša radosť i zásluha pred Bohom o to väčšie, – povedal Cyprianowicz zdvorilo.

A jeden z pánov Bukojemských dodal:

– Kože k tomu nerátajúc.

– Bola to naskutku rytierska robota, – odvetil pán Gedeon, – a dobrý skutok, za ktorý, ak Boh dá, sa vám čo najrýchlejšie

odvd'ačím. Som zároveň toho názoru, že vlkom prešla chuť na ľudské mäso a že dôjdeme bezpečne domov.

– To nie je také isté. Vlci sa čoskoro nechajú znovu prilákať a mohli by vám skrížiť cestu aj po druhý raz.

– S tým sa nedá nič robiť. My sa im veru nedáme!

– Robiť sa veru niečo dá, a konkrétne to, že vaše milosti odprevadíme až k vám domov. Možno sa nám prihodí, že po ceste zachránime ešte niekoho iného.

– Nemohol som od vás žiadať také voľ'ačo, ale ak ste, milosť-páni, takí láskaví, nech je teda tak, lebo aj moje panie sa nebudú až tak veľmi báť.

– Ja sa síce nebojím, ale i tak som vám z celej duše vd'ačná! – ozvala sa slečna Sienińská.

Pán Paęowski vydal rozkaz a pohli sa. No sotva prešli pár desiatok krokov, nalomené oje prasklo úplne a kočiar sa zastavil.

Nastalo d'alšie zdržanie.

Paholkovia mali síce laná a ihneď sa pustili reparovať polámané časti, ale nemali žiadnu istotu, či sa taká chvatná práca nepokazí znovu, len čo prejdú zopár honov.

Nuž sa teda mladý Cyprianowicz trochu zamyslel, potom znovu sňal kalpak a riekol:

– Do Jedlinky je to o polovicu bližšie než do Bełczączky. Pocítite preto, urodzený pane, náš domov tým, že prenocujete u nás. Nevieť, čo by nás v lese ešte mohlo postretnúť – a či by sa napokon neukázalo, že je nás ešte stále málo proti všetkým tým šelmám, ktoré sa celkom určite zbehnú na cestu z celého lesa. Kočiar už voľ'ajako odtiahneme – a čím bližší cieľ, tým to bude ľahšie. Pravdu povediac, česť, ktorú preukázete nášmu domu, bude síce väčšia než naše zásluhy, ale keďže je to takmer *dura necessitas*¹, nebudeme na to prehnane pyšní.

Pán Paęowski na tie slová neodpovedal ihneď, pretože v nich pocítil výčitku.

Spomenul si, že keď ho starý Cyprianowicz pred dvomi rokmi prišiel pozdraviť v Bełczączke, prijal ho síce zdvorilo, no zároveň aj s istou nadutosťou – a odplatiť mu návštevu sa už vôbec neunúval, a to z dôvodu, že to bol *homo novus*², z rodu, ktorý bol šľachtický

---

1 (lat.) *tvrdá nevyhnutnosť*

2 Nový človek, tu v zmysle iba nedávno povýšený do šľachtického stavu.

ešte len v druhom pokolení. Navyše, pôvodom bol Armén, ktorého dedo ešte kupčil s hodvábnymi látkami v Kamieñci.

Syn tohto obchodníka s látkami Jakub už slúžil u veľkého Chodkiewicza v delostreleckom pluku a tak sa vyznamenal, že vďaka svojmu protektorovi Stanisławovi Lubomirskému získal šľachtický titul a panstvo Jedlinku do doživotného užívania. Toto doživotné užívanie bolo následne zmenené na záložné právo pre jeho nasledovníka Serafína za pôžičku, ktorú po švédskom útoku poskytol pokladni Poľskej republiky.

Mladík, ktorý prišiel s takou účinnou pomocou pocestným v pravú chvíľu, bol práve Serafínovým synom.

Pán Pałowski vycítil výčitku o to ľahšie, že slová „nebudeme na to prehnane pyšní“ mladý Cyprianowicz vyslovil pomerne dost hrdo a zámerne ich zdôraznil.

No práve tento mladický rytiersky zápal sa starému šľachticovi zapáčil, a keďže popritom mohol ťažko odoprieť žiadosť svojmu záchrancovi a do Bełczączky bola cesta naozaj ďaleká a nebezpečná, dlhšie neváhal a prevravel:

– Bez vašej ctenej pomoci by možno teraz už naše kosti obhrýzali vlci, tak nech sa vám revanšujem aspoň dobrou vôľou – poďme!

Cyprianowicz prikázal priväzovať kočiar.

Oje bolo zlomené, akoby ho odtali sekerou, a tak povrazy jedným koncom popriväzovali k saniciam a druhým k sedlám – a vyrázili rázne vpred ako jedna veľká veselá skupina, za výkrikov jazdcov a spevu pánov Bukojemských.

Do Jedlinky, čo bola skôr lesná osada než dedina, to nebolo veľmi ďaleko. Zakrátko sa preto pred pocestnými otvorila široká poľana, rozľahlá na pár desiatok honov, či skôr priestranné pole, zo štyroch strán uzavreté borovicovými lesmi. A na ňom zo desať budov, ktorých strechy pokryté snehom sa jagali a iskrili vo svite mesiaca.

O kúsok ďalej, za chatrčami sedliakov, bolo vidieť panské domy, ktoré obkolesovali nádvorie, a ďalej panské sídlo, značne neformálne, pretože ho Cyprianowiczovci prerobili z majera, v ktorom kedysi bývali kráľovskí lesníci. No zato bolo rozľahlé, ba až príliš rozľahlé na takú malú osadu.

Z jeho okien sa rozlievalo jasné svetlo, ktoré dodávalo snehu pred lávkou ružovkastý nádych, aj krovinám rastúcim pred domom a vahadlu studne, ktoré vyčnievalo po pravej strane usadlosti.

Starý Cyprianowicz zjavne očakával syna a azda aj hostí, ktorí mohli prísť spolu s ním z cesty, pretože sotva sa kočiari ocitol pri bráne, na gánok vybehlo zopár paholkov s fakľami. Za služobníctvom vyšiel aj samotný hospodár v kuňom kožuchu a na hlave kalpak z lasice, ktorý sňal hneď ako uvidel kočiara.

– Akýchže milých hostí nám to Pánboh zoslal na našu lesnú pustinu? – opýtal sa, keď zostupoval zo schodov gánku.

Keď mladý Cyprianowicz pobožkal otcovu ruku, oznámil, koho priviezol. Pán Pağowski vystúpil z koča a povedal:

– Už dávno som chcel urobiť to, k čomu ma dnes prinútila tieseň, a o to viac vzdávam vďaka tejto nutnosti, ktorá sa tak *exquisite*³ zosúladiť s mojou vôľou.

– Ľuďom sa zvyknú pripísať rozmanité nehody, ale pre mňa je táto nehoda šťastím, takže vás pekne prosím, nech sa len páči do komnát.

Keď to pán Serafín povedal, opäť sa uklonil a ponúkol rameno pani Winnickej, za ktorou ostatní vstúpili do domu.

Ľhneď ako hostia vstúpili dnu, zaplavil ich ten pocit uspokojenia, aký sa vždy zmocní počestných, keď z tmy a mrazu vkročia do teplých a vysvietených komnát. Rovnako v sieni, ako aj v ostatných izbách plápolal v priestraných kachliach oheň a okrem toho služobníctvo začalo tam aj onam zapáľovať žiarivé sviece.

Pán Pağowski sa rozhlíadal navôkol s istou dávkou údivu, pretože zvyčajné šľachtické dvory neoplývali tou zámožnosťou, ktorá v dome Cyprianowiczovcov priam bila do očí.

Pri jase ohňa a sviec bolo vo všetkých miestnostiach vidno nábytok, aký by sa nenašiel dokonca ani v nejednom zámočku: vyrezávané drevené talianske truhlice a stoličky, kde-tu hodiny aj benátske sklo, tu svietniky odliate zo znamenitej mosadze, tam zasa orientálna zbraň so zasadenými tyrkysmi, zavesená na závesoch vyšívanej striebornými niťami. Na podlahách mäkké krymské kelímy a na dvoch rozľahlých stenách dva gobelíny, ktoré by boli ozdobou komnaty u každého mocipána.

– To im vynieslo kupčenie, – pomyslel si pán Pağowski trošku nahnevane, – a teraz sa môžu vyvyšovať nad šľachtu a naparovať sa bohatstvom, ktoré si nevydobyli zbraňou na bojovom poli.

---

3 (lat.) *znamenite*

No láskavosť a úprimná pohostinnosť Cyprianowiczovcov starého šľachtica úplne odzbrojili, a keď o chvíľu nato začul štrngot príborov vo vedľajšej jedálni, udobril sa už úplne.

Zatiaľ hosťom podali varené korenené víno, aby sa títo pocestní, ktorí prišli z mrazu, trochu zahriali. Rozprúdil sa rozhovor o prestátom nebezpečenstve. Pán Paġowski veľmi chválil mladého Cyprianowicza, že namiesto toho, aby vysedával vo vykúrenej izbe, ratoval ľudí na cestách, nič nedbajúc na krutý mráz, námahu a nebezpečenstvo.

– Vskutku, – vrel, – takto za starých čias konali oní slávni rytieri, ktorí putovali po svete a chránili ľudí pred drakmi, bosorkami a všakovakými inými beštiami.

– A ak sa niektorému z nich podarilo vyslobodiť takú pôvabnú kráľovnú, – odvetil mladý Cyprianowicz, – tak bol taký šťastný ako my v tejto chvíli.

– Pravda pravdúca! Veru žiaden nevyslobodil krajšiu než my! Ako je Boh nado mnou! Správne vraví! – zvolali nadšene štyria bratia Bukojemskí.

A slečna Sienińská sa milo usmiala, až sa jej na lícach urobili dve rozkošné jamky, a sklopila zraky.

Pánovi Paġowskému sa však ten kompliment zdal trochu priveľmi trúfalý, keďže slečna Sienińská, hoc aj nemajetná sirota, predsa len pochádzala z magnátskeho rodu, a tak obrátil konverzáciu iným smerom a opýtal sa:

– A už dlho takto jazdíte po cestách, urodzení páni?

– Odkedy napadla tá záľaha snehu a budeme takto jazdiť, až pokým nepoľavia mrazy, – odvetil mladý Cyprianowicz.

– A hodne vlkov ste už vykántrili?

– Nuž, každému sa ujde po kožušine.

Tu sa zrazu páni Bukojemskí začali tak burácavo smiať, akoby to erdžali štyri kone, a keď sa aspoň trochu upokojili, Ján – najstarší z nich – povedal:

– Jeho veličenstvo kráľ bude mať zo svojich lesníkov radosť.

– Svätá pravda, – odpovedal pán Paġowski. – Už som počul, že ste lesníkmi v tunajšom kráľovskom lese. Ale veď predsa Bukojemskí pochádzajú z Ukrajiny, nie?

– Práve z toho rodu sme aj my.

– Pozrimeže... Dobrý rod je to, títo Jeľo-Bukojemskí... Dokonca príbuzný so slávnymi rodmi...

– Aj so svätým Petrom! – zvolal Lukáš Bukojemski.

– Čože? – opýtal sa pán Paḡowski.

A odrazu začal na bratov hľadiet' prísne a podozrievavo, akoby chcel zistiť, či si z neho náhodou nedovolili robiť žarty. No na ich tvárach bol srdečný výraz a so skalopevným presvedčením prikyvovali, potvrdzujúc takto slová svojho brata. A tak pán Paḡowski nesmierne udivený zopakoval:

– Príbuzní svätého Petra? A to už *quo modo*?⁴

– Cez Przegonowských!

– No toto! A tí Przegonowski?

– Cez Uświatovcov!

– A Uświatovci zasa cez niekoho, – odvetil starý šľachtic už s úsmevom, – a tak ďalej, až po narodenie Pána Ježiša Krista. Nuž hej! Dobre je mať príbuzných v zemskej senáte, o nebeskej už ani nehovoriac... O to istejší postup hore... No akýže vietor vás privial z Ukrajiny až do nášho Kozienického lesa, lebo, ako sa ku mne donieslo, ste tu už zopár rokov...

– Tri. Ukrajinské statky nám rebélia už dávno zrovnala so zemou a potom sa tam zmenili aj hranice. Nechceli sme slúžiť tatarským pohanom, a tak sme spočiatku slúžili vo vojsku a potom sme si prenajímali pôdu, až nás tu napokon náš pán Malczyński vymenoval za lesníkov.

– Áno, – povedal starý Cyprianowicz. – Až sa čudujem, že sme sa v tom lese ocitli tak neďaleko seba, lebo vari nikto nie sme odtiaľto, iba nás sem zaviala neistá hra osudu. Aj váš dedičný statok, milost'pán, – tu sa obrátil na Paḡowského, – ako mi je známe, leží na Rusi neďaleko pomorzaňského zámku.

Keď to pán Paḡowski počul, trhlo ním, akoby mu niekto nasypal soľ do rany.

– Mal som a mám tam veľkostatok, – povedal, – ale tie končiny sa mi celkom zhnusili, lebo ma tam stíhali len nešťastia, akoby som ich priťahoval ako blesky.

– Božia vôľa, – odvetil Cyprianowicz.

– Isteže, je márne sa proti nej búriť, ale na takom mieste sa zasa dá ťažko žiť...

– Ako som sa dopočul, dlhší čas ste slúžili vo vojsku, urodzený pane.

---

4 (lat.) *Akým spôsobom?*

– Pokým som neprišiel o ruku. Mstil som krivdy spáchané na vlasti i svoje vlastné. A ak mi náš pán Ježiš odpustí po jednom hriechu za každú pohanskú hlavu, ktorú mám na konte, tak v sebe môžem živiť nádej, že peklo nezakúsim.

– Isteže, isteže! Aj služba u vojska je zásluha, aj utrpenie, to sú zásluhy. Najlepšie je nechať smutné myšlienky tak.

– Ja by som ich rád nechal, akurát že ony nechcú nechať mňa. No dost' už o tom. Keď som zostal mrzákom a zároveň opatrovateľom tejto mladej dámy, prest'ahoval som sa na starosť do pokojnejšieho kraja, kam až tatárske vojenské oddiely nedosiahnu, a bývam, ako sám vidíte, urodzený pane, v Bełczączke.

–Správne, aj ja presne tak isto, – riekol starý Cyprianowicz. – Hoci je tam teraz pokoj, mladí s túžbou po dobrodružstvách tam vyrážajú na cesty, ale predsa len, tie končiny, v ktorých každý niekoho oplakáva, sú hrozné a truchlivé.

Pán Pağowski si pritisol ruku na čelo a ponechal ju tam dlhšiu chvíľu, na čo sa smutným hlasom ozval:

– Naozaj, v tých končinách môže zostať len sedliak alebo magnát. Sedliak zato, že keď sa privalí nájazd pohanov, tak sa stiahne do lesov a dokáže tam žiť ako divá zver celé mesiace. A magnát zasa zato, že má opevnené hrady a vlastné oddiely, ktoré ho bránia... A ani to ešte celkom nestačí! Boli tam Żółkiewski a vymreli, boli aj Daniłowiczovia, a tiež vymreli. Zo Sobieských zahynul brat kráľa Jána, ktorý nám dnes s Božou milosťou vládne... A koľkí ďalší! Jeden z Wiśniowieckých sa zvíjal na šibenici v Carihrade... Koreckého dobyli železnými kyjakmi. Aj Kalinowski zahynuli a predtým zaplatili krvavú daň Herburtowci aj Jazłowieckí. Postupne zahynuli aj niekoľkí z rodu Sienińských, ktorí predtým vládli takmer nad celým tamojším krajom... Aký rozľahlý cintorín! Ani do rána by som neskončil, keby som ich chcel všetkých vymenovať... A keby som nemal uvádzať len magnátov, ale aj šľachtu, tak by mi na to nestačil ani celý mesiac.

– Pravda pravdúca! Človek sa až musí čudovať, ako to, že Pánboh tak rozmnožil tú tatársku a tureckú pľuhač. Ved' ich tam toľkých pobili, že keď sedliak na jar orie, tak mu na každom kroku pod pluhom zaškrípe pohanská lebka. Dobrý Bože! Koľko by ich tam vykynožil hoci len terajší náš pán kráľ! Tej krvi by bola riadna rieka a oni sa tam pchajú a pchajú!

Bolo to naozaj tak.

Poľsko, stravované neporiadkom a svojvôľou, sa nevedelo zmôcť na silnú armádu, ktorá by dokázala v jednej veľkej vojne raz a navždy skončiť s turecko-tatárskym vpádom.

Koniec-koncov, na takúto armádu sa nevedela zmôcť celá Európa.

Poľské kráľovstvo však obýval chrabrý ľud, ktorý vôbec nepodkladal dobrovoľne hrdlo pod nôž východným útočníkom. Práve naopak, na toto strašné pohraničie, posiate mohylami a zmočené krvou, čiže na Podolie, na Ukrajinu a Červenú Rus, smeroval prílev stále nových vln poľských osadníkov, ktorých vábila nielen úrodná pôda, ale práve túžba po ustavičnom boji, bitkách a dobrodružstvách.

„Poliaci,“ písal starý kronikár, „idú na Rus kvôli potýčkam s Tatármi.“⁵

Takže prichádzali sedliaci z Mazovska, prichádzali aj udatní šľachtici, pre ktorých bolo „hanbou umierať obyčajnou smrťou v posteli“, a napokon sa na tie Červené zeme rojili mocní magnáti, ktorí, neprestávajúc v odboji vo vlasti, išli neraz až hen na Krym alebo na Valašsko, aby tam hľadali moc, víťazstvá, smrť, spásu a slávu.

Ba dokonca sa hovorilo, že Poliaci nechcú jednu veľkú vojnu, len aby mohli vojnu neustále prežívať. No hoci to nebola pravda, predsa len tomuto hrdému plemenu bola vítaná neustála vojnová kucapaca – a útočník občas veru krvavo platil za svoju trúfalosť.

Ani dobrudzké zeme, ani białogrodzké a predovšetkým ani jalové krymské húštiny nemohli svojich divokých obyvateľov uživiť, a tak ich hnal hlad do úrodných pohraničných oblastí, kde ich čakala bohatá korisť, no rovnako často aj smrť.

Žiara požiarov tam osvetľovala pogromy, aké dejiny doposiaľ nepoznali. Osamotené oddiely vedeli na kopytách a šabliach roznieť na prach desaťnásobne početnejšie tatárske vojenské rotý. Útočníkov zachraňovala iba neobyčajná rýchlosť, s akou sa dokázali obrátiť čelom vzad, pretože pre úplne každý tatársky oddiel, ak ho dostihli vojská poľskej armády, to znamenalo nemilosrdnú porážku a záhubu.

Bývali aj také výpravy, predovšetkým tie menšie, z ktorých sa na Krym nevrátil nikto. Turkom a Tatárom mená Pretwicu

---

5 Marcin Kromer *Poľská kronika*

a Chmieleckého svojho času naháňali hrôzu. Spomedzi nižších rytierov sa do ich pamäti krvavo zapísali Wołodyjowski, Pełka a Ruszczyk starší, ktorí už pekných pár rokov spočívali v hrobe, ovenčení slávou. No dokonca ani spomedzi týchto veľkých bojovníkov žiaden nevycedil toľko krvi z vyznávačov Islamu, koľko vtedajší kráľ Ján III. Sobieski.

Na Podhájciach, Kałuszi, Chocimi a vo Lvove dodnes ležali nepochované hromady pohanských kostí, ktorými sa rozľahlé polia beleli ako od snehu.

Až napokon na všetky pohanské hordy doľahla hrôza.

Vtedy si pohraničné oblasti vydýchli, a keď si aj nenásytná turecká moc začala radšej hľadať ľahšiu korisť pre svoje výboje, vydýchlo si i celé strýznené Poľsko.

Zostali len bolestné spomienky.

Ďaleko od terajšieho sídla Cyprianowiczovcov, v susedstve pomorského zámku, stál na kopci vysoký kríž s dvoma kopijami, ktorý pred dvadsiatimi rokmi vztýčil pán Pağowski na mieste svojho vypáleného panského sídla – a tak vždy, keď pomyslel na ten kríž a na všetkých jeho srdcu drahých ľudí, ktorých tam stratil, ešte dnes mu jeho staré srdce kvílilo od bóľu.

Keďže to však bol človek tvrdý sám k sebe i voči iným a že sa pred cudzími hanbil prelievať slzy a neznášal lacnú ľútosť, nechcel dlhšie hovoriť o svojom nešťastí; začal sa preto hospodára vypytovať, ako sa mu žije na lesnom dedičnom sídle.

Ten odvetil:

– Nuž, ticho je ticho! Keď bor nešumí a vlci nezavýjajú, takmer počuješ padať sneh. Je tu pokoj, oheň v kozube a na večer džbánik vareného vína – čo si už na staré kolená viacej priať?

– Zaiste. Ale čo syn?

– Mladý vták skôr či neskôr vyletí z hniezda. A už aj stromy si tu šepkajú o veľkej vojne s pohanmi!

– Na tú vojnu veru vyletia i sivé sokoly. A poletel by som s ostatnými aj ja, keby nebolo tohto tu...

A Cyprianowicz mu nalial vína:

– Na úspech kresťanských zbraní!

– Nech Boh dá! Až do dna!

Mladý Cyprianowicz zatiaľ častoval z džbánku, z ktorého sa rovnako parilo, slečnu Sienińskú a štyroch bratov Bukojemských. Panie sa perami sotva dotkli okraja pohára, zatiaľ čo páni

Bukojemskí sa nedali dva razy prosiť, následkom čoho sa im svet zdal byť čoraz veselší a slečna Sienińska čoraz krajšia. A tak, keďže nemohli nájsť vhodné slová, ktorými by vyjadrili svoj obdiv, začali na ňu užasnuto hľadieť, funieť a drgať sa navzájom laktami.

Nakoniec najstarší z nich, Ján, prehovoril:

– Veru, niet sa čo diviť vlkom, že chceli okoštovať vaše kostičky a mäsko, veľactená slečna, lebo dokonca aj divoká šelma vie, čo je vyberaná lahôdka!

A tu ostatní traja – Matúš, Marek a Lukáš – sa hneď plieskali dlaňami po stehnách:

– Vystihol to! Trafil do čierneho!

– Lahôdka! Veru tak!

– Marcipán!

Keď to slečna Sienińska počula, zopála ruky, a predstierajúc zdesenie povedala mladému Cyprianowiczovi:

– Ratujte ma, urodzený pane, lebo vidím, že títo milost'páni ma pred vlkmi zachránili len preto, aby ma sami zjedli.

– Urodzená slečna, – veselo odvetil Cyprianowicz, – pán Ján Bukojemski vravel iba, že vlkom sa niet čo čudovať. A ja len dodám, niet sa čo čudovať pánom Bukojemským.

– Tak to už azda začnem len odriekať: „Do rúk Pánových vkladám...“

– Len si nerob žarty zo svätých vecí! – zvolala pani Winnická.

– Ajaj! Títo gavalieri sú pripravení zjesť spolu so mnou aj drahú tetušku. Nie je tak?

No táto otázka zostala istú chvíľu bez odpovede. Isteže, z tváří pánov Bukojemských sa dalo ľahko vyčítať, že na to majú už podstatne menšiu chuť. No predsa len Lukáš, ktorý bol bystrejší než jeho bratia, riekol:

– Nech povie Ján; on je najstarší brat.

Ján trošku upadol do rozpakov a odvetil:

– Ktože ho tam vie, čo ho postretnie zajtra!

– To je rozumná poznámka, – prehodil Cyprianowicz, – ale čoho sa týkala?

– A to už prečo?

– Pre nič: iba sa pýtam, prečo spomínaš zajtrajšok?

– A to vari nevieš, že náklonnosť je horšia než vlk, lebo vlka možno zabiť, ale náklonnosť nie?